

BAB I BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Panalungtikan

Nagara Indonesia diwangun ku rinéka sélér anu béda-béda tur miboga ciri has atawa karakteristik séwang-séwangan, boh ditilik tina kabiasaanana boh ditilik tina rupana (dedeg warugana). Unggal sélér bangsa pasti miboga inovasi jeung kréativitas pikeun nyumponan pangabutuh hirupna. Rupa-rupa hasil karya, cipta, jeung rasa manusa téh ngajanggélek jadi hiji beungkeutan anu disebut kabudayaan, sarta ngawujud dina wangun gagasan (sawangan manusa), aktivitas (kabiasaan), jeung artéfak (J.J Hoeningman dina Sulasman, 2013, kc. 35).

Karinékaan budaya dianggap kacida pentingna pikeun némbongkeun yén bangsa Indonésia téh luhung ku ajén-ajén kabudayaan lokal anu ngawangun kabudayaan nasionalna. Dina ieu hal, pamaréntah ngarojong kabudayaan nasional sakumaha anu kaunggel dina UUD 1945 pasal 32 ayat 1, unina: *“Nagara memajukan kebudayaan nasional Indonesia di tengah peradaban dunia dengan menjamin kebebasan masyarakat dalam memelihara dan mengembangkan nilai-nilai budayanya.”*

Salah sahiji sélér bangsa Indonésia nya éta sélér Sunda, anu mayoritas masarakatna hirup di Jawa Barat jeung Banten. Istilah Sunda mimiti dipikawanoh dina prasasti Juru Pengambat (\pm abad 9 M) anu kapanggih di Kebon Kopi, Bogor. Ieu prasasti maké aksara Jawa Kuna jeung basa Malayu Kuna. Eusina nétélakeun yén ayana kajadian pikeun mulangkeun deui kakawasaan prahajyan Sunda (Bosch dina Ekadjati, 1995, kc. 2). Bisa dicindekkeun yén harita geus aya nagara atawa wilayah anu dibéré ngaran Sunda jeung dipingpin ku prahajian Sunda.

Geus teu bireuk deui yén masarakat Sunda miboga budaya anu jembar. Ieu hal bisa katitén tina rupa-rupa hasil budayana, boh anu ngawujud boh anu abstrak. Wangun budaya anu mangrupa artéfak réa jirimna, di antarana: prasasti, naskah kuna, candi, waditra musik, jrrd. Salah sahiji jenis artéfak anu bisa méré pangaruh gedé kana studi ngeunaan hiji bangsa nya éta naskah (*manuscript*).

DENA SETIAWAN, 2014

TRANSLITERASI JEUNG KAJIAN TÉKS NASKAH PALINTANGAN TI MAJALENGKA

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

Naskah nya éta wacana (téks) hasil tulisan, biasana dibeundeul atawa dibukukeun (lain hasil citak), atawa buku anu eusina wacana dina tulisan leungeun (Iskandarwassid, 2003, kc. 90). Saluyu jeung éta pamadegan, Baried (1985, kc. 54) nambahkeun yén naskah téh mangrupa pamikiran, rasa, jeung pangaweruh masarakat atawa kelompok sosial jaman harita. Ku kituna, naskah bisa disebut hasil kabudayaan kongkrit anu bisa méré rupa-rupa informasi.

Minangka sumber informasi sosial budaya, naskah mangrupa salah sahiji unsur budaya anu raket patalina jeung kahirupan sosial budaya masarakat anu ngalahirkeun jeung ngarojong kana éta naskah. Ditulisna naskah-naskah Sunda ogé aya patalina jeung ngaronjatna kamampuh maca sarta nulis atawa pangaweruh ngeunaan aksara. Ku ayana tradisi tulis di tatar Sunda anu disusun ku para raja, resi, atawa jelema anu ngayakeun hiji lalampahan di jaman harita, katerangan ngeunaan kahirupan masarakat Sunda jaman harita masih bisa dibaca nepi ka kiwari (Suryaatmana, 1992, kc. 2).

Tradisi tulis naskah di Tatar Sunda geus dimimitian saméméh abad ka-17 Maséhi. Ieu hal bisa katitén dumasar kana naskah-naskah Sunda anu kapanggih, saperti: *Bujangga Manik*, *Sanghyang Siksa Kanda(ng) Karesian*, *Sewaka Darma*, *Ratu Pakuan*, jeung *Carita Parahyangan*. Basa nu dipaké dina naskah Sunda nya éta basa Sunda kuna, Jawa, Arab, jeung Malayu kalawan maké aksara-aksara: Sunda, Jawa, Cacarakan, Pégon, jeung Arab (Ekadjati, 2006, kc. 199). Naskah-naskah Sunda kuna loba ditulis di kabuyutan. Ieu tempat mangrupa tempat pikeun ngalaksanakeun ritual kaagamaan sarta nyuprih rupa-rupa élmu. Rakéyan Darmasiksa dina *Amanat Galunggung* nepikeun yén lamun kabuyutan direbut musuh, kalungguhan rajaputra (teureuh raja) leuwih hina tibatan kulit lasun dina jarian (Ekadjati, 2009, kc. 194).

Nurutkeun Ekadjati (2006, kc. 198), sacara gurat badag klasifikasi eusi naskah Sunda ngawengku: (1) sajarah, anu diwincik deui jadi sajarah Jawa Barat, Sajarah Jawa, jeung mitologi, (2) ajaran agama Islam, anu diwincik jadi carita Islam (Nabi Muhammad, para anbiya, sahabat, jeung tokoh Islam), fiqih tasawuf,

manakib, tauhid, adab, jeung kumpulan du'a, (3) sastra, (4) paririmbón jeung mujarobat, (5) adat-istiadat, jeung lian-lian ti éta.

Salah sahiji *naskah* anu méré rupa-rupa informasi ngeunaan kabudayaan masarakat nya éta naskah Palintangan. Nurutkeun Rosidi (dina Jamil, 2006, kc. 199), ieu naskah kaasup kana wanda naskah paririmbón atawa mujarobat. Naskah Palintangan ngadéskripsikeun ngeunaan hadé-goréng jeung naas-mujur kana perkara-perkara kahirupan. Kagiatan-kagiatan anu ditataan dina palintangan teu jauh jeung kabiasaan-kabiasaan hirup kumbuh sapopoéna, saperti pakasaban, kamasarakatan, jeung kaagamaan. Naskah Palintangan dipaké ku masarakat minangka hiji tarékah sangkan kahirupanana jauh tina naas atawa kagoréngan.

Dina mangsa kiwari, panitén masarakat kana naskah téh geus nyirorot. Naskah ngan saukur dipikawanoh ku kelompok masarakat anu museurkeun paniténa kana ngolési jeung nalungtik wungkul. Kitu ogé naskah Palintangan, anu ngan dipikawanoh ku masarakat anu masih nyekel anu kalungguhanana di kalangan masarakat Sunda geus teu bireuk deui. Masih aya masarakat anu percaya lantaran eusina dianggap bisa jadi kanyataan. Lian ti éta, masarakat séjénna nganggap yén paririmbón téh ngan saukur buku anu eusina mangrupa masalah anu henteu bisa dipercaya bebeneran tina eusina (Suryaatmana, 1992, kc. 3).

Naskah Sunda loba nu geus leungit atawa ruksak lantaran prosés alam, atawa teu kariksa (ruksak ku rayap, bobo lantaran kabeueusan), malah ngahaja dimusnahkeun. Naskah Sunda ogé aya di masarakat, boh anu masih dipaké pikeun kahirupan sapopoé boh anu dijieun pusaka atawa koléksi. Sawaréhna deui disimpen di Museum Negeri, saperti: Perpustakaan Nasional Republik Indonesia (PNRI), Museum Sri Baduga, Museum Pangeran Geusan Ulun, Keraton Kasepuhan, jeung Museum Cigugur Kuningan. Lembaga luar negeri anu ngilu ngariksa naskah Sunda, diantaranya Universitas Bibliothek Leiden, Walanda; British Museum London, Bodleian Library, Inggris; jeung Australian National University (Ruhaliyah, 2005, kc. 54).

Tarékah pikeun ngagarap naskah-naskah heubeul terus dilakonan sangkan eusi tina naskah téh bisa kasalametkeun jeung kacangking. Inventarisasi sarta

pencatatan mangrupa salah sahiji tarékah sangkan naskah-naskah Sunda anu sumebar di masarakat bisa dipikanyaho. Anapon kitu, tarékah ku cara inventarisir jeung nyutat dirasa kurang cukup lamun henteu dibarengan ku kajian kana téks naskah. Sangkan gampang ngaguar eusi téksna, naskah leuwih heula ditransliterasikeun kana aksara Latén. Kagiatan samodél kieu asup kana garapan élmu filologi, sabab objék kongkrit garapan filologi téh mangrupa téks tulisan. Kagiatan panalungtikan filologi ieu kudu terus dimekarkeun jeung dirojong pikeun ngungkabkeun informasi nu aya dina naskah-naskah heubeul (Baried dina Ruhaliah, 2005, kc. 55).

Panalungtikan saacanna ngeunaan naskah Palintangan nya éta panalungtikan Suryaatmana (1992) anu judulna *Paririmbun Sunda: Jawa Barat*. Lian ti éta, panalungtikan *Palintangan Sunda: Ulikan Semiotik jeung Filologis* ku Eli Awaludin Jamil (2012), anu ngaguar kode-kode basa minangka konsépsi sosio-budaya masarakat Sunda tina dua rupa naskah palintangan jeung kolénjér.

Salah sahiji naskah Palintangan kapanggih di wewengkon Jatiwangi, Majalénka. Ieu naskah can pernah ditalungtik saacanna. Panalungtikan kalawan maké métode transliterasi jeung kajian téks kana ieu naskah, dipiharep bisa méré informasi anu mangpaat pikeun masarakat atawa panalungtik séjénna. Ti dinya bisa kapanggih sawatara hal ngeunaan papagon hirup urang Sunda. Lian ti éta, ieu panalungtikan penting pikeun ngeuyeuban panalungtikan saacanna. Ku kituna, ieu panalungtikan dijudulan “Transliterasi jeung Kajian Téks Naskah Palintangan ti Majalengka”.

1.2 Idéntifikasi Masalah

Dumasar kana kasang tukang masalah anu dipedar di luhur, ieu panalungtikan museur kana transliterasi jeung kajian téks Naskah *Palintangan* ti Majalengka. Naskah ditransliterasi kana aksara Latén pikeun ngaguar eusi téksna. Kajian téks dina élmu filologi téh diwincik jadi dua, nya éta kajian struktur jeung kajian eusi.

1.3 Rumusan Masalah

Dumasar kana Idéntifikasi masalah di luhur ieu panalungtikan dirumuskeun dina wangun patalékan di handap ieu:

- a. Kumaha déskripsi naskah *Palintangan* ti Majalengka?
- b. Kumaha transliterasi téks naskah *Palintangan* ti Majalengka?
- c. Kumaha kajian téks kana naskah *Palintangan* ti Majalengka?

1.4 Tujuan Panalungtikan

1.4.1 Tujuan Umum

Tujuan diayakeun ieu panalungtikan nya éta pikeun ngahudang kasadaran jeung panitén masarakat sarta kalangan akademis ngeunaan kabudayaan Sunda, utamana naskah (*manuscript*).

1.4.2 Tujuan Husus

Ieu panalungtikan disusun kalawan miboga tujuan pikeun ngabuktikeun jawaban tina rumusan masalah, di antarana:

- 1) ngadéskripsikeun naskah *Palintangan* Majalengka;
- 2) nyusun hasil transliterasi naskah *Palintangan* Majalengka;
- 3) ngaguar eusi téks naskah *Palintangan* Majalengka.

1.5 Mangpaat Panalungtikan

1.5.1 Mangpaat Tioritis

Mangpaat sacara tioritis anu dipiharep bisa dihontal dina ieu panalungtikan nya éta pikeun mikanyaho jeung ngalengkepan kajian-kajian ngeunaan naskah Sunda, hususna naskah jenis palintangan.

1.5.2 Mangpaat Praktis

Mangpaat praktis anu dpiharep bisa dihontal dina ieu panalungtikan, di antarana: (1) pikeun méré informasi ngeunaan déskripsi jeung eusi naskah *Palintangan*; jeung (2) nambahan pangaweruh ngeunaan naskah Sunda, hususna naskah kelompok palintangan atawa paririmbong.

1.6 Sistematika Nulis Skripsi

Ieu skripsi diwangun ku lima bab. Bab I eusina medar ngeunaan kasang tukang panalungtikan, idéntifikasi masalah, rumusan masalah, tujuan

DENA SETIAWAN, 2014

TRANSLITERASI JEUNG KAJIAN TÉKS NASKAH PALINTANGAN TI MAJALENGKA

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

panalungtikan, mangpaat panalungtikan, jeung sistematika nulis skripsi. Bab II eusina ngeunaan filologi, transliterasi, jeung, taréh. Pedaran filologi ngawengku harti filologi, objék filologi (naskah jeung téks, naskah Sunda, jeung kritik téks), tujuan filologi, jeung cara gawé filologi. Pedaran ngeunaan transliterasi ngawengku harti transliterasi, métode transliterasi (métode édisi naskah tunggal jeung métode édisi naskah jamak), jeung pedoman transliterasi. Bab III medar ngeunaan métode panalungtikan, desain panalungtikan, sumber data, wangenan operasional, instumén panalungtikan, jeung téhnik panalungtikan. Téhnik panalungtikan ngawengku téhnik ngumpulkeun data jeung téhnik ngolah data. Bab IV eusina medar ngeunaan déskripsi naskah *Palintangan*, transliterasi katut tarjamahan tina téksna. Eusi téks dianalisis sabada prosés transliterasi jeung tarajamah téks. Téks dianalisis dumasar kana struktur jeung eusi téksna. Bab V medar ngeunaan kacindekan jeung saran tina panalungtikan anu geus dilaksanakeun.